

เรื่อง สมเด็จพระไชยราชาธิราชกับเมืองกำแพงเพชร

รายละเอียด

สมเด็จพระไชยราชาธิราช เป็นพระโอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ต่างพระมารดาของสมเด็จพระบรมหน่อพุทธางกูร ซึ่งพระมารดานั้นเป็นเชื้อสายราชวงศ์เชียงราย ได้รับแต่งตั้งเป็นพระไชยราชา ตำแหน่งพระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2077 พระชนมายุ 19 พรรษา ได้ยกทัพจากเมืองพิษณุโลกเข้ายึดอำนาจจากสมเด็จพระรัชฎาธิราชกุมาร พระนัดดา ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระไชยราชาธิราช เหตุการณ์ในรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราชที่เกี่ยวข้องกับเมืองกำแพงเพชร ปรากฏหลักฐานจากพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวไว้ว่า “พ.ศ. 2081 แรกให้พูนดิน ณ วัดชีเชียง ในเดือน 6 นั้น แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าและพระเจดีย์ถึงเดือน 11 เสด็จไปเชียงใหม่ ถึงเดือน 4 ขึ้น 9 ค่ำ เพลาค่ำ ประมาณยามหนึ่ง เกิดลมพายุพัดหนักหนา และคอเรืออ้อมแก้วแสนเมืองมานั้นหักและเรือแก้วนั้นทลาย อึ่งเมื่อเสด็จมาแต่เมืองกำแพงเพชรนั้นว่า พระนารายณ์คิดขบถและให้กุมเอาพระนารายณ์นั้นฆ่าเสียในเมืองกำแพงเพชร

ปีจอ พ.ศ. 2081 พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ได้ยกทัพเข้ามาบุกรุกอาณาจักรไทย โดยเข้าโจมตี เมืองเชียงใหม่ ซึ่งพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ทรงเข้าพระทัยว่าเป็นเมืองมอญ จึงมีพระราชประสงค์จะรวม เอาไว้ในราชอาณาจักรของพระองค์ เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ตีได้เมืองเชียงใหม่แล้ว ความก็ทราบถึง สมเด็จพระไชยราชาธิราช จึงได้เสด็จยกทัพหลวงพร้อมด้วยทหารอาสาชาวโปรตุเกสที่เข้ามาทำการค้าอยู่ในกรุงศรีอยุธยาไปทำศึกกับพม่า และ

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

สามารถตีเอาเมืองเชียงกรานกลับคืนมา การสงครามครั้งนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้ไทยกับพม่าเป็นศัตรูกันต่อมา

สมเด็จพระไชยราชาธิราช ได้ยกกองทัพกลับมาถึงเมืองกำแพงเพชร และในการเสด็จยกทัพไปสกัดกั้นการรุกรานของพม่าครั้งนั้น สมเด็จพระชัยราชาธิราช ทรงทราบว่า พระนารายณ์หรือพระยากำแพงเพชรเอาใจออกห่างฝักใฝ่กับพม่า โดยประพடுத்தินเป็นสายให้พม่า จึงได้ทรงลงพระอาญาประหารพระยากำแพงเพชรเสีย สงครามระหว่างไทยกับพม่าครั้งแรกที่เมืองเชียงกรานเกิดขึ้นจากการสิ้นสุดของอาณาจักรพุกาม และเกิดการแตกแยกชิงอำนาจกันทั้งจากพวกพม่า มอญ และไทยใหญ่ ต่อมาพระเจ้าตะเบงชเวตี้ทรงรวบรวมพม่าขึ้นใหม่ที่เมืองตองอูต่อจากพระเจ้ามหาสิริชัยสุระพระราชบิดาที่ทรงสถาปนาราชวงศ์ตองอูขึ้นมา พระเจ้าตะเบงชเวตี้ทรงเริ่มขยายอำนาจลงมาทางใต้เพื่อปราบอาณาจักรมอญที่เมืองพะโคหรือหงสาวดี ซึ่งมั่งคั่งร่ำรวยจากการค้า และมีกำลังผู้คนมาก ทำให้พวกมอญหลบหนีลงมาที่เมืองเชียงกราน เมืองนี้อยู่ภายใต้การปกครองของไทย พระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้ยกทัพกองทัพตามลงมาเมื่อ พ.ศ.2081 ทั้งนี้ตามที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานจากข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ที่ว่า สมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จไปเมืองไกรเชียงกราน

สมเด็จพระไชยราชาธิราช ทรงทราบข่าวจึงเสด็จยกกองทัพไปขับไล่จำนวนทหารที่เข้าไปนี้มีทหารอาสาโปรตุเกสหรือนักเดินเรือชาวโปรตุเกสร่วมไปด้วย 120 คน ทั้งนี้ตามความเห็นของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งอ้างหลักฐานจากข้อเขียนของเฟอร์เนา เมนเดส ปินโต (Fernaõ Mendes Pinto) นักเดินทางชาวโปรตุเกสที่เข้ามากรุงศรีอยุธยาและที่อื่น ๆ ในเวลานั้น แต่ถ้าพิจารณาข้อเขียนดังกล่าว ปินโตกล่าวถึงทหารอาสา 120 คน ในขณะที่กรุงศรีอยุธยาไปรบกับล้านนาในตอนปลายรัชกาล อย่งไรก็ดี น่าจะมีทหารอาสาในกองทัพของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ด้วย ผลของสงครามไทย-พม่า ครั้งแรกนี้คือไทยสามารถขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงกรานได้

มีเรื่องราวที่เกี่ยวกับเมืองไทย เป็นบันทึกของเฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต ชาวโปรตุเกส เรื่อง “การเดินทางท่องเที่ยวและผจญภัยของเฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต (the travels, voyages and adventures of Ferdinand mendez pinto) ซึ่งมีข้อความบางตอนเกี่ยวเนื่องกับเมืองกำแพงเพชร ดังนี้

...เริ่มด้วยศึกเชียงกราน เราออกเดินทาง 26 วัน ก็มาถึงกรุงศรีอยุธยาของอาณาจักรโสมน ปกติเรียกว่าสยาม ได้รับการต้อนรับอย่างน่าพิศวงและได้รับการปฏิบัติอย่างดีจากพวกโปรตุเกส จากที่นั่นข้าพเจ้าอาจสามารถเดินทางต่อไปยังญี่ปุ่นได้โดยไปในกลุ่มเรือโปรตุเกส 6 หรือ 7 ลำ ข้าพเจ้าลงมือทำบัญชีรายการสินค้าเป็นเงินหลายร้อยดุกัตส์ ในเวลาเดียวกันก็มีชาวสำคัญมาถึงพระเจ้าแผ่นดินสยามที่กรุงศรีอยุธยา ว่าเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้ร่วมมือกับพวกทิมคูโฮ (Timncuho) เจ้าเมืองลาว เจ้าเมืองเงี้ยว ครอบครองดินแดนส่วนใหญ่เหนือเมืองกำแพงเพชรและพิษณุโลก คนเหล่านั้นได้มาล้อมเมืองกีเตรวาน (Quiteruan) (กำแพงเพชร) ไว้ และได้สังหารผู้คนล้มตายไปกว่า 30,000 คน รวมทั้งออกญากำแพงเพชร ผู้สำเร็จราชการและนายทัพของชายแดนนั้น

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ด้วย เมื่อทราบข่าวนี้ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงสั่งให้เกณฑ์ไพร่พลทุกคนที่ไม่ใช่คนชราและคนพิการให้พร้อมที่จะออกทัพภายในเวลา 12 วัน

พ.ศ. 2088 พระไชยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยาตีเชียงใหม่ มหาเทวีเห็นว่าจะสู้ไม่ได้ จึงใช้ยุทธวิธีแต่งบรรณาธิการไปถวายและต้อนรับด้วยสัมพันธไมตรี โดยเชิญเสด็จพระไชยราชาประทับที่เวียงเจ็ดลิน ทำให้เชียงใหม่รอดพ้นจากภัยสงครามในครั้งนั้น การยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2088 ทรงโปรดให้พระยาพิชัยโลก เป็นแม่ทัพยกพลออกไปตั้งทัพชัย (ตั้งทัพทำพิธีชัยชนะ) อยาที่ตำบลบางบาล พอวันเสาร์ เดือนเจ็ดขึ้นสิบสี่ค่ำ พระองค์จึงยกทัพหลวงจากทัพชัยขึ้นเหนือโดยทางเรือกว่า 3,000 ลำ มีทหารหลายแสนคน และมีทหารช่างชาติออกไปดูเกสร่วมมาด้วยนับหมื่นคน ไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วยกขึ้นแม่น้ำปิงที่นครสวรรค์ ไปประทับที่บรรพตพิสัย ซึ่งอยู่ห่างจากกำแพงเพชรที่ถูกยึดโดยพวกเงี้ยวที่นำโดยเจ้าเมืองนายประมาณ 12 ลี้ เพื่อรอทัพช้างพันเชือก ทัพม้าและเกวียนที่บรรพตพิสัยใหญ่สองร้อยเล่มซึ่งตามมาทางบก เพราะก่อนที่จะถึงเมืองเชียงใหม่ นั้น กองทัพของกรุงศรีอยุธยาจะต้องผ่านเมืองกำแพงเพชรที่เป็นเมืองหน้าด่านของอยุธยา สมเด็จพระไชยราชาธิราชจึงต้องการช้างกับปืนใหญ่ในการที่จะยึดกำแพงเพชรกลับคืน ในระหว่างที่ประทับรออยู่ที่บรรพตพิสัยนั้น ทรงได้รับรายงานของกองลาดตระเวนว่าท่านฝ่ายเงี้ยวยึดครองเมืองกำแพงเพชรได้เตรียมการป้องกันเมืองเอาไว้อย่างเข้มแข็ง มีเรือรบสองพันลำตั้งกรออยู่สองฝากฝั่งแม่น้ำปิง และมีทหารอีกหลายแสนคน และอีก 40,000 คน นั่งรออยู่บนหลังม้า แต่ทหารของข้าศึกไม่มีช้าง

ณ วันเสาร์ ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 7 สมเด็จพระไชยราชาธิราชได้เคลื่อนทัพออกจากบรรพตพิสัยมุ่งหน้าสู่เมืองกำแพงเพชร โดยใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 4 ลี้ต่อวัน ในวันที่ 3 กองทัพของสมเด็จพระไชยราชาธิราชก็เสด็จมาหยุดทัพที่ทุ่งแห่งหนึ่ง ชื่อว่า ศรีพุทไธ (SIPUTAY) น่าจะหมายถึงท่านพุทธา) ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองกำแพงเพชรประมาณสี่ลี้ครึ่ง หลังจากทหารจำนวนมหาศาลกับช้างศึกทั้งปวงเข้าประจำที่มั่น นายกองต่างชาติและแม่ทัพชาวไปตุเกสจึงได้นำเค็ล่อนพลไปยังเมืองกำแพงเพชรและไปถึงเมืองกำแพงเพชรก่อนพระอาทิตย์จะขึ้น โดยมีทหารเงี้ยวที่ยึดครองเมืองกำแพงเพชรได้เตรียมพร้อมกับการรับมือของกองทัพจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อกองทัพกรุงศรีอยุธยาถึงทหารเงี้ยวได้เค็ล่อนพลเข้ามาอย่างเชื่อมั่นในกองทัพม้าสี่หมื่นตัวอันเกรียงไกร และสามารถเอาชนะทหารของกรุงศรีอยุธยาได้อย่างไม่ยากเย็นนัก และสามารถฆ่าแม่ทัพนายกองที่มีเชื้อพระวงศ์ได้ 3 องค์ ทำให้สมเด็จพระเจ้าไชยราชาธิราชต้องเปลี่ยนกระบวนทัพใหม่ โดยสั่งให้ทหารของพระองค์เข้ามารวมเป็นกองเดียว ซึ่งประกอบด้วยทหารอาสาต่างชาติ 70,000 คน กองทัพช้าง 4,000 เชือก แล้วบุกตะลุยที่มั่นของข้าศึก และโดยแสนยานุภาพอันมหาศาลนี้ กองทัพกรุงศรีอยุธยาก็สามารถเอาชนะข้าศึกได้ ทำให้กองทัพของข้าศึกแตกกระจายไพร่พล เงี้ยวแพ้ศึกยับเยิน หลังจากได้ชัยชนะทางบกแล้ว สมเด็จพระไชยราชาธิราชตามไล่กองทัพเงี้ยวไปจนถึงฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งมีทหารเงี้ยวหนีไปรวมตัวกันเป็นจำนวนมากมายและทหารเหล่านี้มีกองทัพเรือคอยคุ้มกัน ทำให้สมเด็จพระไชยราชาธิราชไม่กล้าที่จะเข้าโจมตี เมื่อถึงเวลากลางคืนกองทัพเงี้ยวก็คือโอกาส

ถอยทัพหนีไปตามแม่น้ำ

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวไว้ว่า “ถึง ณ วันอังคาร แรม 9 ค่ำ เดือน 7 เสด็จตั้งทัพขึ้น ณ เมืองกำแพงเพชร” หลังจากสมเด็จพระไชยราชาธิราชได้รับชัยชนะในการศึกยึดเมืองกำแพงเพชรกับคืนมาได้แล้ว พระองค์ทรงมีรับสั่งให้สร้างกำแพงและป้อมปราการขึ้นเพื่อให้เมืองเป็นที่มั่นแข็งแรง ในช่วงนั้นเมืองเชียงใหม่ได้เกิดความวุ่นวายเรื่องเจ้าผู้ครองเมือง สมเด็จพระไชยราชาได้เสด็จยกทัพขึ้นไปปราบปราม แต่ก่อนที่จะขึ้นไปนั้น ชาวเมืองเชียงใหม่ได้ยกพระนางจिरประภามหาเทวีขึ้นครองเมืองเชียงใหม่แล้ว ครั้นกองทัพกรุงศรีอยุธยาไปถึงพระนางจिरประภาได้ต้อนรับและแสดงไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาเหตุการณ์จึงสงบลงตลอด 7 ปี

ช่วงเวลา 7 ปี พระเจ้าตะเบงชเวตี้ กษัตริย์พม่าได้ทำสงครามปราบปรามหัวเมืองใกล้เคียงได้ ดินแดนมอญ พม่า และไทยใหญ่ ไว้ในอำนาจมากมาย และทำการตั้งเมืองหงสาวดีเป็นราชธานี แต่ในพงศาวดารเรียกพระเจ้าพระเบงชเวตี้ด้วยเหตุที่พมามีอำนาจเข้ามายังดินแดนไทยใหญ่ทางตอนเหนือ จึงทำให้เมืองเชียงใหม่หันไปอ่อนน้อมกับพม่า สมเด็จพระไชยราชาธิราช เห็นว่าหากปล่อยให้เมืองเชียงใหม่ไปอยู่กับพม่าเช่นนี้แล้วต่อไปจะเป็นช่องทางให้พม่าลงมาจากรานอาณาจักรได้ จึงมุ่งที่จะทำการปราบหัวเมืองทางเหนือให้ได้ ดังนั้นพระองค์จึงยกทัพตีเอาเมืองเชียงใหม่เสียให้ได้ ในพ.ศ. 2089 พระไชยราชาได้ยกกองทัพมาตีเมืองเชียงใหม่และลำพูนอีกครั้ง มหาเทวีพยายามเจรจาชขอเป็นไมตรี แต่ไม่สำเร็จเมืองลำพูนถูกตีแตกในขณะที่เมืองเชียงใหม่สามารถต้านทัพอยุธยาไว้ได้ กองทัพอยุธยาจึงล่าถอยไป ดังพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวไว้ว่า “ถึง ณ วันพฤหัสบดี ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 3 เสด็จออกตั้งทัพชัย ถึง ณ วันอาทิตย์ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 จึงยกทัพหลวงเสด็จไปเมืองเชียงใหม่ ระหว่างการเดินทางทัพไปเชียงใหม่พระองค์ได้ตีเมืองต่าง ๆ ระหว่างทางถึง 12 เมือง ในการศึกครั้งนี้ สมเด็จพระไชยราชาธิราชให้พระยาสุโขทัยนำทัพหน้าพร้อมกับอาวุธเดินทางมาตั้งทัพรออยู่ที่ปากน้ำลำพูน เมื่อทัพหลวงมาถึงจึงได้มีการเจรจาคความเมืองให้พระมหาเทวีเจ้าจिरประภาให้ออกมาเจรจาคความเมือง แต่ในที่สุดกองทัพสุโขทัยก็ตีลำพูนได้ เมื่อตีลำพูนได้แล้ว สมเด็จพระไชยราชาธิราชได้ยกกองทัพออกมาตั้งอยู่นอกเมือง เพราะเมืองลำพูนถูกเผาพิณาศ ยากที่จะตั้งทัพได้ หลังจากตั้งทัพอยู่ได้ 3 วัน ก็ทรงตัดสินพระทัยยกทัพกลับไปเมืองกำแพงเพชร โดยให้กองทัพของพระยาสุโขทัย กองทัพพระยากำแพงเพชร และกองทัพพระยาพิจิตร อยู่ทำศึกกับกองทัพล้านนา

สมเด็จพระไชยราชาธิราชถอยทัพกลับไปประทับที่เมืองกำแพงเพชร และประทับอยู่ 23 วัน ซึ่งในระหว่างที่ประทับอยู่ในเมืองกำแพงเพชรนั้น ทรงให้เสริมกำแพงและซดคูลึกและกว้างรอบ ๆ เมือง ในช่วงที่ประทับอยู่กำแพงเพชรมีเหตุการณ์ประหาดเกิดขึ้นดังบันทึกในพระราชพงศาวดารว่า “วันศุกร์ ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 4 มีอุบารวเห็นเลือดติดอยู่ ณ ประตูบ้านและเรือนและวัดทั้งปวง ในเมืองและนอกเมืองทั่วทุกตำบล” มีการวิจารณ์เป็นลางว่าสมเด็จพระไชยราชาธิราชกำลังมีเคราะห์ หรือกองทัพหัวเมืองเหนือกำลังจะถูกกองทัพจากล้านนาผสมกองทัพ

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ล้านช้างทำลาย แต่สมเด็จพระไชยราชาธิราชยังคงประทับอยู่ที่เมืองกำแพงเพชรต่ออีกหลายวันจนพระองค์พอพระทัยว่าป้อมปราการต่าง ๆ ทำทำเลียนแบบป้อมของฝรั่งที่ใช้ศิลาแลงมาก่อเป็นกำแพง มีใบเสมา ช่องปิ่นได้สำเร็จเสร็จสิ้นลง และเมืองกำแพงเพชรสามารถห้องกันตัวเองได้เมื่อถูกรุกราน พระองค์ก็เสด็จกับกรุงศรีอยุธยา โดยเรือสามพันลำ ที่เสด็จพยุหยาตรามาจากกรุงศรีอยุธยา จากเหตุการณ์ประหลาดที่เกิดขึ้นถือเป็นลางร้ายอย่างแท้จริง เพราะเมื่อเสด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จกลับถึงกรุงศรีอยุธยาก็ถูกลอบวางยาพิษ ส่วนแม่ทัพเมืองเหนือที่ไปศึกสงครามเชียงใหม่ต่างแตกถอยทัพ พระยาสุโขทัยพ่ายแต่หนี พระยากำแพงเพชรและพระยาพิชัยตายในที่รบ

คำสำคัญ : กำแพงเพชร, สมเด็จพระไชยราชาธิราช

ที่มา : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร. (2557). ประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร ยุคหิน-ปัจจุบัน (เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์และทบทวน เมื่อวันที่ 27-28 กันยายน 2557). กำแพงเพชร: กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร.

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-02-25

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1303&code_db=610001&code_type=01